

Частка

Частка - це службова частина мови, яка надає слову чи реченню додаткового відтінку або служить засобом творення форм слів та похідних слів.

За роллю у слові і реченні частки поділяються на: 1) формотворчі, 2) словотворчі і 3) фразові (заперечні та модальні).

Частина мови	Частка
Що виражає	Різні модальні відтінки в реченні або додаткові словотвірні чи граматичні значення в слові
Морфологічні ознаки	Незмінювані слова. Поділяються на словотворчі і граматичні (ті, що творять форми умовного та наказового способу дієслів). Пишуться разом, окремо або через дефіс
Синтаксична роль	Підсилюють або виділяють якесь слово; служать засобом вираження питання, заперечення, ствердження, спонукання і т. д.

Формотворчі і словотворчі частки

Формотворчі частки використовуються для творення форм дієслова: *би (б)* -умовного способу; *хіб, нехай* - наказового способу: *жити - жив би, жила б, жило б, жили б* (у цих краях). Наприклад: *Тим часом дідова каша википіла, присмалилась і, мабуть, зовсім згоріла б, коли б не каменоломи ...* (Яків Баш); *Хай моя й хай твоя пісенька зіллються, хай лунають у гаях, до світанку в 'ються* (Леся Українка).

Частка *б* може стояти після дієслова, перед ним або відділятися від дієслова кількома словами, може об'єднуватися з деякими сполучниками підрядності (*аби, щоб, якби, ніби, мдвбито*). Наприклад: *Чи ще Марко не приїхав? Ох, якби я знала. Що діждуся, що побачу...* (Т. Шевченко).

Словотворчі частки служать для творення слів, а тому з часом перетворюються на суфікси або префікси. Так, заперечна частка *ні* служить для творення заперечних займенників (*ніхто, ніщо, ніякий, нічий, нікотрий, ніскільки*) і прислівників, похідних від займенників (*ніде, ніколи, ніяк, нізвідки, нітрохи*); частка *не* функціонує як префікс, за допомогою якого творяться прикметники і похідні від них прислівники (*високий ~ невисокий - невисоко, давній - недавній - недавно*); частка *ся* перетворилася на дієслівний словотворчий суфікс (*лити- литися, вітати - вітатися*); так само частки *аби, де, чи, що, як, будь, небудь, казна, хтозна* та деякі інші, що служать для творення

займенників і прислівників, зближуються з суфіксами та префіксами (*абихто, абиколи, деякий, деінде, чимало, щодня, якнайскоріше, будь-що, будь-коли, скільки-небудь, як-небудь, казна-що, хтозна-де*).

Модальні (фразові) частки

Модальні частки надають окремому слову в реченні або цілому реченню додаткових відтінків: ствердження, питання, спонування, сумніву тощо. Групи модальних часток:

1. Стверджувальні: *так, авжеж, аякже, еге ж*. Наприклад: *Авжеж, такий у нас ведеться звичай* (Леся Українка).

2. Питальні: *чи, хіба, невже*. Наприклад: *Невже це ранок? - Прислухається Юрій до шелесту пташиних крил і недовірко поглядає на небо* (М. Стельмах).

3. Вказівні: *це, оце, ось, ото*. Наприклад: *Ось і Настя, йДокійка втирають сльози* (І. Цюпа).

4. Окличні: *що, за, як*. Наприклад: *Ой, гарно які - щипаю кілька промерзлих кетягів калини* (М. Стельмах).

5. Обмежувально-видільні: *тільки, лише, лиш, саме, хоч би, якраз, навіть*. Наприклад: *Хоч би маленькую хатину він мріяв мати над Дніпром, щоб у вечірнюю годину животворить своїм пером* (М. Рильський).

6. Власне модальні: *мов, ледве, чи, мовби, ніби, нібито, навряд чи* та ін. Наприклад: *Воронцов ніби становив найголовнішу, невід'ємну частину складного організму полку* (О. Гончар); - *Оце ж я нібито маю в Італію їхати* (Леся Українка).

7. Заперечні: *не, ні* Наприклад: *Не знаючи броду, не лізть у воду* (Нар. творчість).

Модальні частки служать засобом творення різних типів речення: стверджувальних, заперечних, питальних, спонукальних, окличних або виражають невпевненість, можливість, сумнів, недостовірність. Окремі частки служать для підсилення ознак і дій. Це так звані підсилювальні частки: *а, аж, адже, же (ж), -таки, -бо, -но, -то*. Наприклад: *Ніч була темна, аж чорна* (М. Коцюбинський); - *Скажи-бо, Степане! Може, справді нездужаєш?* (Т. Шевченко).

Виділяються також кількісні частки: *майже, трохи не, ледве не* та інші, що вказують на часткову невідповідність чомусь, приблизну кількість: *Гнуться мало не до зеті струнні білі берези* (І. Франко); *Злива тривала майже годину* (М. Трублаїні).

Частки слід відрізняти від однозвучних з ними інших службових і самостійних слів. Порівняйте:

*Як тебе на голос не впізнати?
Серце, і життя моє, і кров,
найсвятіше слово наше - мати,
рідна земле, правда і любов!* (А. Малишко)
- оклична частка *як*.

*Чи совам зборкати орла?
Чи правду кривді подолати?* (М.
Рильський)
- питальна частка *чи*.

*Чого ще хмурнішає літо,
в гаю замовка соловей,
І капають сльози на квіти
з повитих журбою очей?..* (В. Сосюра)
- підсилювальна частка *ще*.

Омонімічне з часткою слово

Як парость виноградної лози плекайте мову (М. Рильський) - сполучник *як*.
І тоді ми обоє помічаємо, що надворі вечір чи ніч (Ю. Яновський) - сполучник *чи*.
Відступати звідси не можливо. Це було б цілковитою загибеллю для всіх нас (О.
Говчар) - вказівний займенник *це*.

Заперечні частки не і ні

Заперечні частки *не* і *ні* служать для вираження заперечення. За допомогою їх творяться заперечні речення, наприклад: *Соломія не обривала очей од берега* (М. Коцюбинський).

Замість частки *не* може стояти частка *ні*, яка заступає і присудок: *Співатиме півень чи ні, а день буде* (Нар. творчість). Якщо частка *ні* вжита в заперечному реченні (з наявною в ньому часткою *не*), то виражає посилення заперечення: *Ні, сили на землі нема, і сили на землі не буде, Щоб потягти нас до ярма, Щоб потоптати наші груди* (П. Тичина).

Частка *ні* може також виражати заперечення самостійно, заступаючи речення в діалозі:
- *Чи всі вже тут?* — *Ні*. Може також вживатися в односкладному реченні без присудка:
Тиша нічна. Ні звуку.

Частка *не* виражає неповне заперечення, якщо стоїть не перед присудком, а перед іншим членом речення: *Гори мої високі, Не так і високі, Як хороші, хорошії* (Т. Шевченко).

У риторично-питальних реченнях виражається ствердження, а не заперечення: *Як же тебе не проклинають, Лукавая доле?* (Т. Шевченко).

Правопис часток

Словотворчі частки *аби-, де-, -ся, -сь, як-, що-* пишуться з іншими словами разом: *абищо, абиде, абихто; дехто, децо, деколи, декуди; хвилююся, боюся; хтось, щось, якийсь, чийсь; якнайкраще, щонайшвидше.*

Частки *будь", небудь, казна-, хтозна-* пишуться через дефіс: *будь-чий, коли-небудь, казна-куди, хтозна-де.*

Через дефіс пишуться з іншими словами і частки *-бо, -но, -то, -от, -таки*: *сидіть-бо, іди-но, десь-то, так-от, все-таки* (але: *все ж таки, вона ж таки*).

Формотворчі частки *би (б)* та підсилювальні *же (ж)* пишуться окремо від інших слів, наприклад: *зробив би, зробила б, приніс же, запиши ж. коли ж.*

Словотворчі частки *би (б), же (ж)*, що входять у складні частки, сполучники, пишуться з ними разом, наприклад: *якби, мовби, немовби, начеб, ніби, щоб; адже, отже, також, теж, ніж, аніж.*

Разом пишуться частки *атож, авжеж* (але: *адже ж, отже ж*).